

[2023] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਸਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ ਦੇ.

ਬਨਾਮ

ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ.

(2023 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 279)

13 ਜਨਵਰੀ, 2023

[ਐਮ. ਆਰ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸੀ.ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਹਿਣ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਐਕਟ, 2013 ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਐੱਸ. 24(2) – ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ, ਜਦੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਮੂਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ 24(2) - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵਿਸ਼ਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਐਕਵਾਇਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ - ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ - ਹੋਲਡ: ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ - ਮੂਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਅਜੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ - ਅਸਲ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਮਾਲਕ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਉਹ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਸਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ - ਨਾਲ ਹੀ, ਪੁਣੇ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੇਸ ਜਿਸ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।, ਨੂੰ ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਮਨੋਹਰਲਾਲ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 129 : [2020] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1 – ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਪੁਣੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. ਬਨਾਮ ਹਰਕਚੰਦ ਮਿਸਰੀਮਲ ਸੇਲੰਕੀ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ (2014) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 183 : [2014] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 783 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

[2020] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1

ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਪੈਰਾ 3

[2014] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 783

ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਪੈਰਾ 2, 2.2

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2023] 1 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2023 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ.279।

2015 ਦੀ ਸਿਵਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰ.12139 ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 29.11.2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਸਥਾ ਤਿਆਗੀ, ਦਿਨੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਤ੍ਰੇਹਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਕਸ਼ਾ ਨਰੂਲਾ, ਡੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ, ਐਡਵ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਨਿਕਾ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਐਡ. ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਐਮ.ਆਰ.ਸ਼ਾਹ, ਜੇ.

1. 2015 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 12139 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ 29.11.2017 ਦੇ 29.11.2017 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਜਵਾਬਦਾਤਾ ਨੰ. ਐਕਟ, 2013 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਕਟ, 2013" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
2. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਐਲਏਸੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮੇ ਤੋਂ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ - ਮੂਲ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਖਾਸ ਕੇਸ ਸੀ। ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਵਾਰਡ 19.06.1992 ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਸਲ ਖਾਲੀ ਭੌਤਿਕ ਕਬਜ਼ਾ 21.03.2007 ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ 1/12ਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਕਿ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਡੀਡੀਏ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਐਲਏਸੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕੇਸ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਮਾਲਕ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਪੁਣੇ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਨਾਮ.

ਸਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ ਦੇ ਬਨਾਮ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ. [ਐਮ. ਆਰ ਸ਼ਾਹ, ਜੇ.]

ਹਰਕਚੰਦ ਮਿਸਰੀਮਲ ਸੇਲੰਕੀ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ., (2014) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 183, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਨੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਕਵਾਇਰ ਜਦੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2.1 ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਰਲੇਖ ਅਜੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਮਾਲਕ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਸਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

2.2 ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਸਥਾਈ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਲਟਾ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਣੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਸੁਪਰਾ), ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਮਨੋਹਰਲਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਓਵਰ-ਰੇਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 129 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੈਰੇ 365 ਅਤੇ 366 ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

"365. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਪੁਣੇ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। [ਪੁਣੇ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਹਰਕਚੰਦ ਮਿਸਰੀਮਲ ਸੇਲੰਕੀ, (2014) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 183] ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਣੇ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ. [ਪੁਣੇ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਹਰਕਚੰਦ ਮਿਸਰੀਮਲ ਸੇਲੰਕੀ, (2014) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 183] ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਲਾਜੀ ਨਗਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਐਸ. [ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਲਾਜੀ ਨਗਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਐਸ. ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਟੀ.ਐਨ., (2015) 3 ਐਸਸੀਸੀ 353] ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਸ਼ੈਲੇਂਦਰ [(2018) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 412] ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੂ ਅਤੇ ਕੀ "ਜਾਂ" ਨੂੰ "ਨਾ" ਜਾਂ "ਅਤੇ" ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਲਈ. ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

366. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ:

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2023] 1 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ.

366.1. ਸੈਕਸ਼ਨ 24(1)(ਏ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੇਕਰ ਅਵਾਰਡ 1-1-2014 ਨੂੰ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ਾ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

366.2. ਜੇਕਰ ਅਵਾਰਡ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਵਿੱਡੇ ਪੀਰੀਅਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ 1894 ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(1)(ਬੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

366.3. ਕਬਜ਼ੇ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਧਾਰਾ 24(2) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਜਾਂ" ਨੂੰ "ਨਾ" ਜਾਂ "ਅਤੇ" ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 24(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਮਝੀ ਗਈ ਘਾਟ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਜੇਕਰ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਤਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਤਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

366.4. 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 24(2) ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ "ਭੁਗਤਾਨ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ (ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ) ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ 1894 ਐਕਟ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 1894 ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਅਧੀਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਅਧੀਨ ਵਿਆਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ) ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਆਵਜ਼ਾ "ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ" ਨੂੰ 1894 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

366.5 ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ 1894 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 31(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ ਦੇ ਬਨਾਮ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ. [ਐਮ. ਆਰ ਸ਼ਾਹ, ਜੇ.]

24(2) ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ। ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਧਾਰਾ 31(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਕਮ ਨੂੰ ਟੈਂਡਰ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਕਵਾਇਰ ਕਾਰਵਾਈ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਅਧੀਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

366.6 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 24(2) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 24(1)(ਬੀ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ।

366.7 1894 ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 24(2) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ/ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ 1894 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਵਾਰਡ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਵੰਡਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 24 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (2)।

366.8 ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਕਾਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ 1-1-2014 ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਟੀ ਕੋਲ ਲੰਬਿਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਤਰਿਮ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

366.9 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਵਾਇਰ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸੈਕਸ਼ਨ 24 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਭਾਵ 1-1-2014 ਨੂੰ ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਲਤੂ ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਟੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਐਕਵਾਇਰ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

3. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਇੰਦੌਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2023] 1 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ.

4. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਣਪਛਾਤੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਕਵਾਇਰ ਨੂੰ ਐਕਟ, 2013 ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ।

ਨਿਧੀ ਜੈਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ

(ਸਹਾਇਕ: ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਜੈਨ, ਐਲ.ਸੀ.ਆਰ.ਏ.ਐਸ)